
Jouko Matilainen (toim.): **Puolue, valtio ja edustuksellinen demokratia**. Pekka Nyholmille omistettu juhlakirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 56. Jyväskylä 1986. XII + 144 s.

Kahdeksan Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteen apulaisprofessorin Pekka Nyholmin työtoveria ja ystävää on uusimman politiikan tutkimukseen liittyvän juhlakirjan takana, jolla on haluttu tervehtiä tätä viime keväänä 60 vuoden ikään ehtinyttä, pitkän tutkijauran jo tehnyttä tiedemiestä ja opettajaa. Nämä Jyväskylän ja Tampereen kollegat mukaan luettuina onnittelijoita on »tabula gratulatoriaan» liittynyt lähemmä sata, ja sen ulkopuolelta voinee heidän ajatuksiinsa vielä yhtyä moni muukin, kuten esim. tämän kirjoittaja. Muissakin yliopistoissa ja korkeakouluissa kuten myös Suomen Akatemiassa hänen tun-

nollinen ja monipuolinen toimintansa on näkynyt lähes 30 vuoden ajan.

Juhlakirjan sisältöä ei välttämättä aina ole suunniteltu ko. henkilön tutkimusintressien ympärille, niin ei nykyään, mutta hyvin monet artikkelista näin tekevät kosketellessaan erityisesti eduskuntaa perinteisen edustuksellisen järjestelmän ilmentymänä. Kytkenät hallitukseen (yhteiskunnalliseen ohjaukseen) ja ryhmäsuhteisiin (puolueisiin ja eturyhmiin) jäävät etäisemmiksi, mutta kauaksi Nyholmin tutkimuskohteista siinä mielessä eivät jää myöskään muut analyysit. Siten teoksen otsikko ja sen sisältökin kuvastavat Nyholmin tutkijaprofiilia, jota teoksen toimittaja Jouko Matilainen ja Kari Palonen esittelevät ensimmäisessä artikkelissa.

Osa artikkeleista on »uudelleen lämmiteltyjä» esityksiä aikaisemmista yhteyksistä, mm. väitöskirjoista, joiden esittelemiseen laajemmalle yleisölle näin samalla tarjoutuu hyvä tilaisuus. Kiinnostavimmilta artikkeleista kuitenkin tuntuvat ne kirjoitukset, joissa teemat ilmeisesti on nimenomaan valittu tätä tarkoitusta varten (samalla niiden takana ymmärrettävästi kyllä ovat korkeimmilla akateemisilla tuoleilla istuvat, eli Olavi Borg, Risto Sankio ja Kari Palonen). Muuan esityksistä ei parilla lukemisella ja teokseen liitettyjen lyhennelmien avulla tämän kirjoittajalle vielä »auennut», mutta kirjoittajakunta edustaakin omilta intresseiltään varsin laajaa aihealuetta, minkä lisäksi ajatukset saattavat olla vielä kehitteilyasteella.

Olavi Borgin artikkeli *Edustuksellisen demokratian teoria ja käytäntö* paneutuu vanhaan mutta aina ajankohtaiseen asiaan. Lähtökohtana on tuore sovellutus, Tampereen kaupunginvaltuuston sos. dem. ryhmän tilanne käsiteltäessä apulaiskaupunginjohtajan valitsemista puolueen kunnallisjärjestön tahdon vastaisesti, mutta esille tulevat myös toisen tason, eduskunta-areenan vastaavat ongelmat (ks. Borgin esitystä eduskunnan historiategoksesta). Erilaisista edustuksellisuuden omaksumiseen vaikuttaneista tekijöistä Borg siirtyy pohtimaan erilaisia edustamisen tapoja, yksilöllisen tai kollektiivisen, nykyaikana osuvimmin sanottuna korporatiivisen edustamisen tulkintoja. Hän katsoo ryhmäpäätösten kuvastavan paluuta vanhaan ja viittaa tässä mm. kamareittain tapahtuneeseen äänestämiseen säädyissä, mutta nykyajaltakin voisi löytää vastaavanlaista käytäntöä (osavaltioittain tai vaalipiireittäin). Rousseulaista itsehallintoajatusta Borg löytää vaihtoehtoliikkeistä (miten siihen sitten sopivat Palosen omassa artikkelissaan esittelemät saksalaisten »vihreiden» erilaiset ajatukset?).

Tyyppiesimerkki edustuksellisuuden omaperäisestä soveltajasta on Edmund Burke. Hänen jakonsa virtuaaliseen (»todelliseen») ja aktuaaliseen edustukseen saa kuitenkin luonnehdinnan, joka tuntuu harhaanjohtavalta. Borg oli aikaisemmin viitannut myös Stevensonin jakoon, jossa aktuaalinen puolestaan sai suomennoksen »todellinen». Mielestäni virtuaalisen edustuksen vastineeksi oli-

sikin paremmin sopinut »aito», »idealistinen» tms. vapaan mandaatin pohjalta lähtevä sovellutus, joka ei olisi kirjaimellista tietyn vaalipiirin valitsijoiden edustamista vaan yleispiirteistä »sielujen sympatiaa» eli harmonista »koko kansan edustamista», jollaisen ihannoijana Burke juuri tunnetaan. Konkreettinen todellisuus saattaa siten tulla esille vaaleissa kuten Burkella itsellään!

Omalta kannaltaan edustuksellisuutta lähestyy myös Kari Palonen arvioidessaan länsisaksalaisten »Vihreiden» käymää debattia rotaatioperiaatteen soveltamisen edusta ja haitoista liittopäivillä. Samalla hän tarkastelee, millaista käsitystä politiikasta esitetyt argumentit kuvastavat. Lukija puolestaan saa tietenkin olla tarkka käsitteiden oikein ymmärtämisestä pysyäkseen ajatuksen mukana, sillä Palosella on — vaikka hän ei siitä aina tarpeeksi varoita — oma, kansanvaltainen tulkintansa »politiikasta» ja »politisovasta». Tilannetta ei juuri helpota sekään, että myös »parlamentarismi» (väliin sentään »parlamentaarinen politiikka») tarkoittaa osallistumista parlamentin työhön »muun politiikan» vastakohtana.

Pääotsikko *'Liikaa' vai 'ei tarpeeksi' politiikkaa parlamentissa?* tältä pohjalta merkitsee tulkintaa siitä, missä määrin vihreät rotaatiolla arvelevat voivansa muuttaa politiikkaa niin, että tuloksena olisi vähemmän itsenäistä, valitsijain tahdosta poikkeavaa politiikkaa, vähemmän ammattipoliitikkoja, ehkä vain »postinkantajafunktio», mutta useammille mahdollisuus vuorolla päästä kohentamaan politiikan taitoaan ja tuomaan kokemuksestaan »ulkoparlamentaarista» politiikasta uutta parlamenttityöhön jne. Argumentit kuvastavat pyrkimystä kontrolloida parlamenttipolitiikkaa ulkoapäin ja vastustaa poliitikkojen pyrkimystä monopolisoida politiikka (politisova argumentti: »vain 'valtaamalla politiikka poliitikoilta' parlamentti voidaan 'politisoida'»). Siten myös kavennettaisiin parlamentin ja muiden ihmisten politiikantekomahdollisuuksien välistä eroa. Todistamatta kuitenkin jää, että väite politiikan monopolisoimisesta pitää (yhä) paikkansa enempää kuin sekään, että kansalaisten tekoja ja suoraa toimintaa pidettäisiin (enää) epäpoliittisina tai politiikan vastaisina (Palosta jonkin verran tuntien ei yllätys olisi, vaikka kärjistäminen olisi jälleen aivan tahallista!).

»Vihreiden» omassakin osallistumisessa vaaraksi saattavat tulla ammattimaistumisongelmat, hätköiminen toimenpiteisiin ehtimiseksi »omalla vuorolla», diletanttimaisuus, integroituminen systeemiin tms. Toisaalta vihreiden vaikutus saattaisi päin vastoin koitua »parlamentarismia elvyttäväksi» tekijäksikin.

Palosen vihreiden omista kannanotoista (vähemmän tieteellisistä lähteistä) kokoama analyysi on kokonaisuutena mielenkiintoinen puheenvuoro edustuksellisuuden erikoisesta sovellutuksesta. Kuten sanottu, melko vaikea saattaa kuitenkin olla seurata ajatuksenjuoksua, ja nimenomaan tässä tapauksessa en usko artikkelin lyhennelmän olevan sellaisenaan lainkaan ymmärrettävissä! Vielä vai-

keaselkoisempi on Kyösti Pekosen artikkeli *Modernin parlamentaarisen politiikan edustuksellisuuden ongelma erityisesti hallinnon näkökulmasta tarkasteltuna*, joka saman terminologian lisäksi edellyttää perehtymistä mm. diskursi- ja tekstianalyysiin. Edustuksellisuus on mukana siinäkin, mutta selvästi painottuneena edustamisen ongelmaan hallinnossa, sitä paitsi sekin vielä kielen, puheen ja symbolien näkökulmasta. »Sukulaisuus» Palosen käsitteistöön heijastuu myös viittauksessa tämän ajatukseen politiikan ja hallinnon »sovitamattomasta vastakohtaisuudesta»; kirjaimellisesti otettuna tämä kuvastaisi paluuta vanhaan tulkintaan, joka olisi 15 vuotta sitten aiheuttanut »radikaalien» taholta kritiikkiä (hallintohan on pitkään nähty ikäänkuin politiikan jatkeena).

Risto Sänkiaho *Puolue, valtio, kansalainen* esittelee tutkijoiden (Raschke, v. Beyme, Hirsch) analyysejä politiikan kehityksestä, jonka on katsottu johtaneen laaja-alaiseen puoluepoliittiseen kriisiin ja saattaneen puolueet uudenlaisten ristiriitojen edessä uudelleenorientoitumisen eteen. Poliittisen vieraantuneisuuden yleistymisen tuli esille myös Pesosen ja Sänkiaho tutkimuksessa (1979) kansalaisten suhtautumisesta poliittiseen järjestelmään. Äänestäjät jaettiin silloin kokemuksiensa vaikutusmahdollisuuksien perusteella alamaisiin ja kansalaisiin sekä soinnin osallistumisen ja protestivalmiuden mukaan osallistumistyyppiin.

Selkeä katsaus näihin aikaisempiin tutkimuksiin ja niiden tuloksiin toimii johdatuksena uuden haastatteluaiheiston käsittelylle (vuodelta 1984). Äänestäjät jaotellaan poliittisten asenteiden perusteella (perusteina puoluekriittisyys, puoluejärjestelmän toimivuus ja poliittinen luottamus) 8 ryhmään. Tarkasteltaessa äänestäjien suhtautumista poliittiseen toimintaan, erilaisten osallistumismuotojen tehokkuuteen ja kunnallispoliittisiin tavoitteisiin sekä heidän evaluointiaan hallituksen toimenpiteistä ei kuitenkaan — ainakaan vielä — saada esille suoraviivaisia tuloksia.

Kovin paljon uutta teemoistaan eivät tuota loputkaan neljä artikkelia. Vilho Harle ikään kuin luonnostelee johtamalleen rauhan- ja konfliktitutkimuslaitokselle profiilia korostamalla, että *Rauhantutkimus ei ole soveltaa tiedettä*. Varsin voimakkaasti hän perustelee teesiään, ettei sovellettavuuden vaatimus (enää) sovi rauhantutkimukselle, se ei ole mahdollista eikä toivottavaakaan. Harlen perustelut vaatimuksensa tueksi eivät kuitenkaan tunnu kovin vakuuttavilta. Yhtä hyvin voitaisiin väittää, ettei sovellettavuus käy muillekaan tieteille. Hän väittää esim., että ajankohtainen, sovellettavissa oleva tieto vain vahvistaa olemassa olevia käsityksiä eikä kykene vaikuttamaan muutoin kuin korkeintaan »ylittämällä sovellettavuuden». Yhteiskuntatieteiden puolelta voisi itse palauttaa mieleen esim. tilanteen, jossa valtiosääntöuudistuksen perustaksi tarvittavien tutkimustulosten puutetta suostaan jouduttiin valitsemaan.

Toivo Nygårdin ja Jouko Matilaisen kirjoitukset pe-

rustuvat aikaisempiin julkaisuihin, heidän tapauksessaan väitöskirjoihin muutaman vuoden takaa. Nygård käsittelee *Lapuan liikkeen sisäistä kehitystä ja toimintamenetelmiä* korostaen merkitystä, joka oli maltillisella suhtautumisella liikkeen toimintaan (mainitsematta esimerkkinä kuitenkin presidentti Svinhufvudin tunnettua radiopuhetta). Matilaisen teemana on *Eduskunnan rooli puolustuspoliittisessa päätöksenteossa*, joka väitöskirjan kateltavana aikana (1945—78) osoittautui vähäiseksi. Keskustelu teemasta tosin alkoi lisääntyä 1970-luvulla (siinä mielessä kai on ymmärrettävää, ettei Matilainen lainkaan viittaa tässä esityksessä Vilho Tervasmäen väitöskirjaan vuodelta 1964). Eduskunnan asemaan eivät esim. vaatimukset valvontavallan lisäämisestä (erityisesti äärivasemiston taholta) ole kuitenkaan tuoneet muutoksia. Perehtymisestä myöhempien valtiopäivien asiakirjoihin ei näy saadun uutta informaatiota.

Päätösartikkeli vie keskustelun pois valtiollisista instituutioista mutta ei Pekka Nyholmin mielenkiinnon kohteista. Jukka Kanervan lähtökohtana on Yrjö Ahmavaaran vanha analyysi 10 vuoden takaa, mutta hän ottaa sen tarkasteltavaksi teknologisen kehityksen tarjoamassa uudessa valossa *Demokratisoinnin ehdot Yrjö Ahmavaaran Yhteiskuntakybernetikassa*. Kysymyksessä on teesi, jonka mukaan yhteiskunnan demokratisointi ja säilyminen riippuu lisäarvon syntymisestä ja investoimisesta valtahierarkian purkamiseen tai informaatioprosessin vapauttamiseen. Kanerva pitää perusideaa demokratisoinnin ja informaation »vapauttamisen» vaihtoehtoisuudesta mielekkäänä, mutta antaa sille toisenlaisen historiallisen tulkinnan. Valtaa ja tietoa ei hänen mukaansa voida pitää toisiaan korvaavina vaan toisiaan tuottavina toimintoina; minne purettava valtapotentiaali muka liukenisi? Sen sijaan, että investoitaisiin demokratisointiin, yhteiskuntakehitys näyttää johtavan informaatioprosessin leviämiseen, uusiin valtarakenteisiin, infokratian voimistamiseen.

Kokonaisuutena *Valtio, puolue ja edustuksellinen järjestelmä* jää hieman epätasaiseksi, paikoin vaikeaselkoiseksi (myös sinänsä tarpeellisissa lyhennelmissä, sekä suomeksi että englanniksi, näyttää tulleen joitain selviä virhetulkintoja). Teos riittää kuitenkin antamaan hyvän kuvan kahden yliopiston tutkijaresurssista.

MARTTI NOPONEN